

Міністерство освіти і науки України

УКРАЇНСЬКА МОВА
10-11 КЛАСІВ

Академічний рівень

Пояснювальна записка

Важливим чинником інноваційного розвитку держави є модернізація системи освіти у напрямі підготовки конкурентно спроможної особистості, здатної до сприйняття євроінтеграційних процесів, до функціонування у глобальних соціокультурних перетвореннях. Цією модернізацією передбачено реалізацію принципів гуманізації освіти, її демократизації, переорієнтацію процесу навчання на розвиток особистості учня, формування його компетентностей.

Навчання української мови в системі профільної освіти посідає особливе місце з огляду на універсальну необхідність належного володіння нею всіма учнями і випускниками школи незалежно від їх майбутньої спеціалізації. Адже досконале володіння рідною мовою, яка водночас є державною, високий рівень мовленнєвої культури – невід’ємна характеристика людини освіченої і культурної незалежно від обраного нею фаху.

Основна **мета** навчання рідної мови в загальноосвітній школі полягає у формуванні національно свідомої, духовно багатой мовної особистості, яка володіє вміннями й навичками вільно, комунікативно доцільно користуватися засобами рідної мови — її стилями, типами, жанрами в усіх видах мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо), тобто забезпечує належний рівень комунікативної компетенції. Зазначена мета передбачає здійснення навчальної, розвивальної і виховної функцій освітнього змісту навчального предмета.

Профільна диференціація навчання забезпечується за рахунок зміни в цілях, змісті, структурі й організації навчально-виховного процесу.

Наукові засади профільного навчання української мови на академічному рівні ґрунтуються на основних положеннях Національної доктрини розвитку освіти України у ХХІ столітті, Концепції загальної середньої освіти, Державного стандарту базової і повної середньої освіти,

Концепції профільного навчання в старшій школі, Концепції мовної освіти (українська мова), Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти, державних нормативних документів з питань шкільної мовної освіти.

Профільне навчання української мови на академічному рівні здійснюватиметься на основі поєднання особистісно зорієнтованого, комунікативно-діяльнісного, компетентнісного, соціокультурного та інших підходів, а також принципів єдності навчання, виховання і розвитку; взаємозв'язаного опанування мови й мовлення, усіх чотирьох видів мовленнєвої діяльності; диференціації; наступності й перспективності й перспективності між основною і старшою ланками загальноосвітньої школи та між профільною і професійною освітою і т. ін.

У нинішніх умовах як базової, так і старшої школи домінуючою є *особистісна орієнтація* навчання, яка передбачає забезпечення оптимальних умов для різнобічного мовленнєвого розвитку кожного учня, урахування його індивідуальних особливостей, пізнавальних потреб, інтересів, прагнень, заохочення до самостійності у вивченні мови, самопізнання і саморозвитку.

Комунікативно-діяльнісний підхід означає вивчення мови як засобу спілкування і здійснюється у процесі взаємопов'язаного і цілеспрямованого вдосконалення чотирьох видів мовленнєвої діяльності учнів – аудіювання (слухання-розуміння), читання, говоріння й письма.

Соціокультурний підхід передбачає вивчення мови крізь призму народознавства і створеної українцями оригінальної і яскравої культури, що збагачує загальнолюдську культуру, поєднання й переробку вивчених з інших предметів відомостей про світ в особистісний погляд на життя, своє місце в ньому, у переконання.

За компетентнісного підходу важливим стає не наявність в школяра певних знань, особистих якостей і здібностей, а здатність застосовувати компетентності в конкретних навчальних і життєвих ситуаціях.

Отже, профільне навчання української мови на академічному рівні передбачає надання учням більшої самостійності у розширенні й поглибленні

здобутих в основній школі знань, удосконаленні вмінь і навичок користування мовою як важливим інструментом допрофесійної підготовки, подальшого інтелектуального, творчого і морального саморозвитку.

Програмою з рідної мови для **старшої школи (академічний рівень)** передбачено поглиблення мовної і мовленнєвої компетенцій учнів 10-11 класів, зокрема узагальнення, систематизацію знань і вмінь зі *стилістики мови й мовлення, культури мовлення*, розвиток комунікативних, оргдіяльнісних і вдосконалення правописних умінь і навичок. Оскільки їх зміст становлять лінгвістичні дисципліни, предметом вивчення яких є *мовлення*, то ознайомлення з ними проводиться на основі об'єднання мовленнєвої і мовної змістових ліній. Стилїстика розглядає різновиди мови, зумовлені сферою і метою спілкування, а також мовні засоби, що мають додаткове стилістичне забарвлення. У зв'язку з цим існують два основні напрями в сучасній методиці стилїстики: *стилїстика мови (практична)*, яка вивчає стилістичне забарвлення мовних засобів, і *стилїстика мовлення (функціональна)*, що вивчає структуру стилю. Культуру ж мовлення цікавить те, як той, хто говорить або пише, користується мовленням для певної мети спілкування, тобто якісною оцінкою текстів (висловлювань).

У старшій школі передбачається дати учням системне уявлення про ці предмети хоча б у загальних рисах, бо навчального часу для цього обмаль. Спочатку передбачається, починаючи з 10-го класу, дещо поглибити і розширити знання школярів про виражальні засоби української мови. Учні ознайомляться зі стилістичними властивостями і синонімічними зв'язками слів, словосполучень, граматичних форм, синтаксичних конструкцій. Так, в 10-му класі розпочнеться послідовне ознайомлення зі стилістичними можливостями звукової системи мови, лексичними, фразеологічними, словотворчими засобами стилїстики, в 11-му – морфологічними засобами стилїстики, стилїстикою простих і складних речень, з різними способами передачі чужого мовлення. Одержані на більш високому рівні уявлення про стилістичне забарвлення мови, зображувально-виражальні засоби, а також

оволодіння учнями відповідними вміннями і навичками дадуть змогу на наступному етапі ефективніше засвоїти матеріал про окремі функціональні стилі мовлення, що має чітко виражене практичне спрямування. Тому уроки повинні будуватися передусім на аналізі мовного матеріалу, на навчанні старшокласників створювати висловлювання різних жанрів, удосконалювати текст у стилістичному аспекті, сприяючи виразності мовлення, дотриманню норм української літературної мови.

У 10-11-х класах паралельно зі стилістикою мови і мовлення систематизуються знання і вміння з культури мовлення, зокрема старшокласники знайомляться з двома ступенями володіння літературною мовою – *правильністю*, яка передбачає дотримання тим, хто говорить або пише, норм літературної мови, і *комунікативною доцільністю* мовлення, що означає мотивоване використання засобів мови для певної мети спілкування.

У процесі роботи з учнями над цим матеріалом необхідно звернути увагу на те, що, оцінюючи комунікативну доцільність мовлення, слід спиратися на синонімічний ряд з огляду на те, що для передачі певного значення в мові існує декілька нормативних засобів, тому завдання вчителя – навчити учнів вибрати найвдаліший із можливих. Під час оцінювання вибраного мовного засобу важливо визначити, наскільки він відповідає ситуації спілкування.

На цьому етапі також проводиться робота над удосконаленням умінь і навичок дотримуватися норм літературної мови у процесі створення усних і письмових висловлювань, будувати їх з урахуванням вимог до мовлення, додержувати правил українського мовленнєвого етикету.

Поряд із засвоєнням старшокласниками матеріалу про стилістику мови і мовлення, культуру мовлення, передбачається розвиток і вдосконалення умінь і навичок сприймати почуте і прочитане, відтворювати і створювати усні та письмові висловлювання різних типів, стилів, жанрів; удосконалювати їхні вміння говорити і писати по суті, аргументовано і переконливо викладати свої думки, дискутувати, відстоювати свої погляди,

використовуючи різні способи аргументації, вести діалог з різними співрозмовниками, зокрема по телефону, в Інтернеті тощо, дотримуючись культури спілкування і правил мовленнєвого етикету, що сприятиме підготовці старшокласників до успішного спілкування і в процесі навчання, і майбутньої трудової діяльності. З цією метою передбачено ознайомлення з особливості публічного виступу, його різновидами, побудовою і мовним оформленням висловлювань різних типів, стилів, жанрів; зі способами встановлення контакту зі слухачами, з культурою мовлення, правилами спілкування в процесі виступу (підготовленого і непідготовленого) тощо (див. в програмі „Види робіт”).

Необхідно навчити старшокласників активно слухати і уважно ставитися до почутого або прочитаного, аналізувати мовлення (усне і писемне) з погляду його доцільності і ефективності, побудови і мовного оформлення; обговорювати різні висловлювання, визначати їх сильні сторони й недоліки; формувати в школярів культуру спілкування тощо.

На заняттях у 10-11-х класах доцільно застосовувати такі методи для роботи з учнями, як лекції (настановчі, оглядові), семінари, колоквіуми, дискусії, самостійне вивчення навчальної літератури (основної і додаткової), постановка проблемних завдань, моделювання ситуацій, рольові ігри, роботу в групах, в парах, творчі роботи, організовувати самостійну роботу учнів над аналізом текстів, висловлювань для розвитку їхніх творчих здібностей, індивідуалізувати та диференціювати систему письмових робіт тощо.

Набуття і вдосконалення комунікативної компетентності старшокласників повинно здійснюватися під час аналізу актуальних навчальних і життєвих проблем, у розв’язанні яких учні бачать особистісний сенс, унаслідок чого формуються їхні пізнавальні мотиви щодо вивчення української мови.

Учитель може вносити зміни в орієнтовний розподіл навчального матеріалу з урахуванням умов роботи з класом.

Старша школа
Академічний рівень

10 клас

(70 год., 2 год. на тиждень)

(6 год. – резерв годин для використання на розсуд учителя)

Мовна і мовленнєва змістові лінії

№ п/п	Кількість годин	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
1	2	Вступ Мовлення як предмет стилістики і культури мовлення. Стилїстика та її підрозділи: стилїстика мови (практична) і стилїстика мовлення (функціональна), їх відмінність. Два рівні володіння українською літературною мовою: мовлення правильне (норми літературної мови) і комунікативно доцільне (змістовність, логічність, багатство, точність, виразність, доречність). Синоніміка і варіативність як базові поняття стилїстики і культури мовлення. Стилїстична норма і стилїстична помилка.	Учень (учениця): <i>розрізняє</i> стилїстику мови (практичну) і стилїстику мовлення (функціональну), стилїстичні засоби фонетики, лексики і фразеології, словотвору; мовлення правильне і комунікативно доцільне, норми української літературної мови; значення вивчених термінів, їх зв'язок і роль в обґрунтуванні понять «стилїстика» і «культура мовлення»; <i>визначає</i>, які особливості мовлення вивчає стилїстика, а які – культура мовлення; нормативне і ненормативне використання мовних засобів у текстах різних стилів мовлення; <i>знаходить</i> стилїстичні помилки і визначає їх вид.
2	14	Стилїстика мови. Культура мовлення. Стилїстичні засоби фонетики. Загальна характеристика звукового складу української мови. Стилїстична роль звуковідтворення в художніх текстах. Милозвучність української мови – характерна ознака всіх її стилів. Норми вимови. Вимова голосних і приголосних звуків. Правопис. Позначення на письмі голосних та приголосних звуків: складні випадки правопису м'якого знака, апострофа, великої букви, слів з ненаголошеними голосними, подвоєнням та подовженням приголосних, спрощенням у групах приголосних, чергування голосних і приголосних звуків, слів іншомовного походження. Культура мовлення. Орфоепічні норми – правильна вимова голосних і приголосних звуків, звукосполучень і	Учень (учениця): <i>дотримується</i> норм української літературної вимови; <i>визначає і виправляє</i> допущені в усному мовленні орфоепічні помилки. <i>Правильно пише</i> слова із зазначеними орфограмами; <i>знаходить і виправляє</i> орфографічні помилки у власному й чужому мовленні.

		наголосу в словах.	
3	16	Стилістичні засоби лексикології і фразеології Слово і його лексичне значення. Стилістично нейтральна лексика; емоційно й експресивно забарвлені засоби, що надають мовленню певного стильового відтінку (ласкаве, іронічне, урочисте та ін.). Специфічно побутова лексика; професійно виробнича лексика; наукова і ділова лексика; просторічні слова; діалектні, застарілі, запозичені слова, неологізми, їх стилістичні функції. Лексико-стилістичні синоніми і їх види (контекстуальні синоніми, перифрази; переносне значення слів; тропи (порівняння, метафора, епітет, метонімія, синекдоха, персоніфікація, гіпербола, алегорія). Антоніми. Пароніми. Основні групи фразеологізмів, багатозначність, синонімія та антонімія фразеологізмів. Культура мовлення. Лексичні норми – використання слів у властивому їм значенні та правильне поєднання слів за змістом у реченні і словосполученні. Запобігання недоречному вживанню емоційно-	Учень (учениця): визначає роль і доречність використання в тексті стилістично забарвлених лексичних, фразеологічних засобів мови, їх стилістичну функцію; розрізняє лексичні, фразеологічні синоніми; правильно проводить синонімічну заміну з метою підсилення тієї чи іншої стилістичної ознаки; розпізнає тропи й визначає їх роль і доречність використання в текстах різних стилів мовлення; дотримується лексичних норм української літературної мови.

		забарвлених слів, невиправданому використанню просторічних, діалектних, запозичених слів та анахронізмів. Запобігання неправильному чи неточному використанню в мовленні паронімів.	
4	7	Словотворчі засоби стилістики Стилістичне забарвлення значущих частин слова: префіксів і суфіксів. Стилістична синоніміка морфем. Правопис. Основні орфограми в коренях, префіксах і суфіксах. Культура мовлення. Словотворчі норми – правильне творення слів.	Учень (учениця): <i>розрізняє</i> стилістичне забарвлення словотворчих засобів мови, словотворчі синоніми; <i>визначає</i> їх стилістичну функцію; <i>дотримується</i> словотворчих норм української літературної мови у власному й чужому мовленні; <i>використовує</i> правильно й доречно різні варіанти фонетичних, лексичних, фразеологічних, словотворчих засобів у власному усному й писемному мовленні з урахуванням виконання ними стилістичної функції та емоційно-експресивного забарвлення; слова у властивому їм значенні; граматичні форми й синтаксичні конструкції; <i>дотримується</i> в усному мовленні вимовних та акцентологічних норм; <i>правильно пише</i> слова з орфограмами в коренях, префіксах і суфіксах; <i>знаходить і виправляє</i> стилістичні помилки, пов'язані з неправильним уживанням фонетичних, лексичних, фразеологічних, словотворчих засобів у власному й чужому мовленні.
5	25	В и д и р о б і т Сприймання чужого мовлення Аудіювання (слухання-розуміння) текстів діалогічного і монологічного характеру різних стилів, типів і жанрів мовлення. Різновиди аудіювання (ознайомлювальне, вивчальне, критичне). Читання мовчки текстів діалогічного і монологічного характеру різних стилів, типів і жанрів мовлення. Різновиди читання (ознайомлювальне, вивчальне, вибіркове).	Учень (учениця): <i>розуміє</i> фактичний зміст почутого висловлювання (тривалість звучання художніх текстів 9-10 хв., інших стилів – 8-9 хв.), адекватно сприймаючи його основну думку, особливості побудови і мовного оформлення; <i>користується</i> різними видами аудіювання; <i>визначає</i> власне ставлення до змісту; <i>формулює</i> висновки щодо сприйнятого; <i>читає мовчки</i> відповідно до його віку незнайомі тексти різних типів, стилів і жанрів мовлення зі швидкістю 150-300 слів за хв.; <i>розуміє</i> зміст, особливості структури і мовного оформлення тексту, довшого і складнішого, ніж у попередніх класах; <i>користується</i> всіма різновидами

			читання (ознайомлювальним, вивчальним, вибіркоvim); ставить самостійно запитання під час читання; оцінює прочитане, висловлюючи власну думку.
6		Відтворення готового тексту Перекази (навчальні і контрольні). Говоріння. Докладний переказ тексту художнього стилю, з творчим завданням (висловленням власного ставлення до подій, героїв тощо) Письмо. Докладний переказ тексту публіцистичного стилю, із творчим завданням (висловленням власного ставлення до подій, героїв, їхніх вчинків та ін.). Конспект як різновид стислого переказу висловлювань, що сприймаються на слух. Конспект прочитаного (художнього твору, публіцистичної та науково-популярної статей). Тематичні виписки, план (складний), тези.	Учень (учениця): переказує докладно прослуханий або прочитаний текст художнього, наукового чи публіцистичного стилів мовлення обсягом 350-400 слів, за самостійно складеним складним планом (усно й письмово), підпорядковуючи висловлювання темі та основній думці, ураховуючи комунікативне завдання, дотримуючись композиції, мовних, стильових особливостей та авторського задуму; складає конспект, тези почутого і прочитаного, тематичні виписки; оцінює текст з погляду його змісту, форми, задуму й мовного оформлення; редагує написане з урахуванням вимог до мовлення.

7	Створення власних висловлювань Діалогічне мовлення Бесіда (діалог) як форма спілкування двох або більшої кількості людей відповідно до запропонованої ситуації, самостійне визначення теми і змісту бесіди. Монологічне мовлення (навчальні і контрольні види) Говоріння. Виступ на зборах, семінарах (підготовлений і заздалегідь не підготовлений). Письмо. Відгук про твір мистецтва у публіцистичному стилі. Стаття в газету на морально-етичну тему. Бібліографія. Анотація. Ділові папери. звіт про виконану роботу. Субсидія, ваучер, приватизаційний сертифікат, фінансова ідентифікаційна картка, ідентифікаційний код (ознайомлення).	Учень (учениця): <i>самостійно визначає</i> тему бесіди та її зміст; <i>добирає</i> цікаві, переконливі аргументи на захист своєї позиції, зокрема і з власного життєвого досвіду; <i>уміє вести</i> бесіду, демонструючи певний рівень вправності у її процесі (стислість, логічність, виразність, доречність, винахідливість тощо); <i>висловлює</i> особисту позицію щодо теми, яка обговорюється, змінює свою думку в разі незаперечних аргументів іншого; <i>використовує</i> формули мовленнєвого етикету; <i>дотримується</i> норм української літературної мови ; <i>оцінює</i> текст з погляду його змісту, форми, задуму й мовного оформлення. <i>Розрізняє</i> зміст, структуру й сферу використання зазначених у програмі жанрів мовлення, зокрема ділових паперів; <i>готує й виголошує</i> виступи на зборах, семінарах; <i>складає</i> відгук про твір мистецтва, статтю в газету, бібліографію, анотацію; роздуми відповідно до творчих завдань переказів, звіт про виконану роботу; <i>уживає</i> стилі, типи і жанри мовлення відповідно до ситуації спілкування, добираючи мовні засоби відповідно до задуму висловлювання, стилю, типу і жанру мовлення; <i>перевіряє</i> результати мовленнєвої діяльності (коректує усне мовлення в процесі говоріння, ураховуючи реакцію слухача); <i>редагує</i> написане згідно з вимогами до мовлення; <i>додержується</i> основних правил спілкування; <i>оцінює</i> текст з погляду його змісту, форми, задуму й мовного оформлення.
Міжпредметні зв'язки. Виступ проблемного характеру на літературну тему (література); цитатний план, тези літературно-критичних статей, їх окремих розділів і розділів підручників (література, історія, географія та ін.).		

Соціокультурна змістова лінія

Орієнтовний зміст навчального матеріалу	Орієнтовні
---	------------

Сфери відношень	Тематика текстів	Теми висловлювань учнів	вимоги до вмінь
Я і українська мова. Я і ми (народ, родина, національна історія і культура). Я і рідна природа. Я і мої захоплення. Я як особистість	Українська мова і відображена в ній національна культура. Основні віхи нашої історії. Матеріальні й духовні скарби нашого народу. Ті, що залишилися з нами назавжди. Земля – наш спільний дім. На що спроможна кожна людина у справі сприяння природі. Захоплення жінок (шиття, в'язання, вишивка тощо). Захоплення чоловіків (столярство, радіотехніка тощо). Найважливіші умови самопізнання й самореалізації.	”Барви українського слова”. “Культура мови, думки, почуттів”. “Подивімось у вічі вікам”. “Я єсть народ, якого правди сила ніким звойована ще не була”. “До доброї криниці стежка утоптана”. “Заняття для душі”. “Моє хобі”. “У чому полягає сенс життя”.	Учень (учениця): сприймає, аналізує, оцінює прочитані, вивчені чи почуті соціокультурні відомості про Україну й світ і добирає й використовує ті з них, які необхідні для досягнення певної пізнавальної, експресивної, комунікативної чи іншої мети.

Діяльнісна (стратегічна) змістова лінія

Види вмінь	Вимоги до загальнонавчальних досягнень учнів
Організаційно-контрольні	Учень (учениця) самостійно: <i>усвідомлює й визначає</i> мотив і мету власної пізнавальної та життєтворчої діяльності; <i>планує</i> діяльність для досягнення мети, розподіляючи її на етапи; <i>здійснює</i> намічений план з допомогою дібраних методів і прийомів; <i>оцінює</i> проміжні й кінцеві результати пізнавальної діяльності, робить відповідні корективи.
Загальнопізнавальні	Учень (учениця) самостійно: <i>аналізує</i> мовні та позамовні поняття, явища, закономірності; <i>порівнює, систематизує, узагальнює, конкретизує</i> їх; <i>робить висновки</i> на основі спостережень; <i>виділяє головне</i> з-поміж другорядного; <i>моделює</i> мовні й позамовні поняття, явища, закономірності.
Творчі	Учень (учениця) самостійно: <i>уявляє</i> словесно описані предмети та явища, фантазує на основі сприйнятого; <i>прогнозує</i> подальший розвиток певних явищ; <i>переносить</i> раніше засвоєні знання і вміння у нову ситуацію; <i>помічає і формулює проблеми</i> в процесі навчання і життєтворчості; <i>усвідомлює</i> будову предмета вивчення; <i>робить припущення</i> щодо способу розв’язання певної проблеми; <i>добирає переконливі аргументи</i> для його доведення; <i>спростовує</i> хибні припущення й твердження.
Естетико-етичні	Учень (учениця): <i>помічає й цінує красу</i> в мовних явищах, явищах природи, у творах мистецтва, у вчинках людей і результатах їхньої діяльності;

	<i>спроможний (а)</i> критично оцінювати відповідність власних вчинків щодо загальнолюдських моральних норм, усувати помічені невідповідності; <i>виявляє здатність</i> поставити себе на місце іншої людини; <i>готовий прощати</i> образи з боку знайомих і незнайомих, усвідомлюючи їхню недосконалість; <i>переконаний (а), що творити добро</i> словом і ділом – обов’язок кожної людини.
--	--

11 клас

(70 год., 2 год. на тиждень)

(6 год. – резерв годин для використання на розсуд учителя)

Мовна і мовленнєва змістові лінії

№ п/п	Кількість годин	Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
1	2	Повторення вивченого в 10 класі Стилістика як розділ науки про мову. Фонетичні, лексичні, фразеологічні, словотворчі засоби стилістики. Норма літературної мови як основне поняття правильності мовлення, її варіативність.	Учень (учениця): <i>розрізняє</i> стилістику мови, фонетичні, лексичні, фразеологічні, словотворчі засоби морфологічні й синтаксичні засоби стилістики, речень з різними способами вираження чужого мовлення; значення вивчених термінів, їх зв’язок і роль в обґрунтуванні понять «стилістика» й «культура мовлення».
2	9	Стилістика мови. Культура мовлення. Морфологічні засоби стилістики Стилістичне забарвлення граматичних понять і граматичних форм. Поняття роду, числа. Власні і загальні назви. Ступені порівняння. Стягнені і нестягнені форми. Займенники й контекст. Культура мовлення. Синоніміка займенникових форм: неозначених, заперечних, означальних; вказівних займенників і прикметників; пропуск особових займенників; зайве вживання займенників. Стилістичні аспекти дієслівних категорій. Синоніміка дієприкметників: дієприкметникових зворотів і підрядних означальних речень. Синоніміка дієприслівників: дієприслівниковий зворот і підрядні речення обставинні. Правопис. Велика буква і лапки у власних назвах. Написання складних	Учень (учениця): <i>знаходить</i> у тексті стилістично забарвлені морфологічні засоби, варіанти граматичних форм; <i>визначає</i> їх роль і доречність використання в тексті. <i>розрізняє</i> морфологічні синоніми, <i>визначає</i> їх стилістичну функцію. <i>Правильно здійснює</i> синонімічну заміну займенникових форм і прикметників, дієприкметникових і дієприслівникових зворотів та підрядних речень з метою посилення тієї чи іншої стилістичної ознаки; <i>Правильно пише</i> слова із зазначеними у

		прикметників. Не і ні з різними частинами мови. Написання –н- у прикметниках, дієприкметниках, займенниках, прислівниках; -нн- у прикметниках, прислівниках. Правопис займенників. Пунктограма при відокремлених другорядних членах речення.	програмі орфограмами; <i>розставляє</i> розділові знаки при відокремлених другорядних членах речення; <i>знаходить помилки</i> на вивчені правила і виправляє їх.
3	7	Стилістика простих речень Види простих речень і їх відтінки значень. Культура мовлення. Синоніміка: а) двоскладних і односкладних речень; б) неозначено-особових узагальнено-особових і безособових; в) означено-особових і безособових. Синоніміка мовних засобів вираження: присудка; другорядних членів; інверсія замість прямого порядку слів; синоніміка відокремлених і невідокремлених другорядних членів. Вираження різноманітних смислових значень за допомогою звертань, вставних слів і вставних конструкцій, їх емоційно-експресивний характер. Правопис. Пунктограми у простому реченні.	Учень (учениця): <i>розрізняє</i> відтінки значень простих речень; <i>знаходить</i> у тексті стилістично забарвлені засоби простого речення; <i>визначає</i> їх роль і доречність використання в тексті ; <i>проводить заміну</i> стилістично нейтральних мовних засобів стилістично забарвленими і навпаки; <i>розрізняє</i> синтаксичні синоніми, визначає їх стилістичну функцію; <i>проводить</i> синонімічну заміну в простому реченні з метою посилення тієї чи іншої стилістичної ознаки. <i>Правильно розставляє</i> розділові знаки в простому реченні й обґрунтовує їх.
4	8	Стилістика складних речень Смислові відношення між частинами складних речень. Культура мовлення. Синоніміка: а) складносурядних і складнопідрядних речень; б) складних безсполучникових і складносурядних; в) складних безсполучникових і складнопідрядних; г) складнопідрядних і простих речень з дієприкметниковим і дієприслівниковим зворотами; синоніміка сполучників і сполучних слів, що з'єднують складні сполучникові речення. Правопис. Пунктограми в складному реченні.	Учень (учениця): <i>знаходить</i> у тексті стилістично забарвлені засоби складного речення; <i>визначає</i> їх роль і доречність використання в тексті; <i>розрізняє</i> синтаксичні синоніми; <i>правильно здійснює</i> синонімічну заміну складних речень, складних і простих із дієприкметниковим і дієприслівниковим зворотами, сполучників і сполучних слів, що з'єднують частини складного речення, з метою посилення тієї чи іншої стилістичної ознаки. <i>Правильно розставляє</i> розділові знаки в складному реченні й обґрунтовує їх.
5	3	Стилістика речень з різними способами вираження чужого мовлення Пряма і непряма мова, її призначення й граматично-смислові особливості.	Учень (учениця): <i>знаходить</i> у тексті стилістично забарвлені засоби речень з різними способами вираження чужого мовлення; <i>визначає</i> їх роль і доречність використання в тексті.

		Культура мовлення. Стилiстичнi особливостi авторських слiв при прямiй мовi. Синонiмiка речень з прямою мовою, реплiк у дiалозi й непрямiй мовi. Правопис. Пунктограми при прямiй мовi та дiалозi.	<i>Визначає</i> стилiстичнi особливостi авторських слiв при прямiй мовi; правильно проводить синонiмiчну заміну в реченнях з рiзними способами вираження чужого мовлення для посилення тiєї чи iншої стилiстичної ознаки; <i>правильно й доречно використовує</i> у власному мовленнi рiзні варіанти граматичних форм, морфологічних, синтаксичних засобів з урахуванням виконання ними стилiстичної функції, емоційно-експресивного забарвлення; <i>знаходить i виправляє</i> помилки, зумовленi стилiстично неправильним вибором варіантів граматичних форм, невдалим використанням морфологічних, синтаксичних засобів у власному й чужому мовленнi. <i>Правильно розставляє</i> роздiлові знаки при прямiй мовi й дiалозi та обґрунтовує їх.
6	3	Стилiстика мовлення (функціональна). Культура мовлення Мовлення як предмет вивчення стилiстики i культури мовлення. Мовлення розмовне i книжне, їх спiввiдношення й особливостi. Поняття стилю мовлення: позамовнi ознаки (сфера спiлкування, умови i мета спiлкування) й мовнi. Стилi мовлення: розмовний, науковий, офіційно-діловий, художній i публіцистичний, їх підстилi. Зміст i структура текстiв кожного зi стилiв, їх характернi мовнi засоби, основнi жанри. Культура мовлення. Мовлення правильне й комунікативно доцiльне. Вимоги до гарного мовлення (змістовнiсть, логiчнiсть, багатство i рiзноманiтнiсть, точнiсть, виразнiсть, доречнiсть), їх основнi ознаки (практично).	Учень (учениця): <i>розрiзняє</i> предмет вивчення стилiстики мовлення й завдання культури мовлення (у зiставленнi зi стилiстикою), особливостi розмовного й книжного мовлення; стилi мовлення, їх підстилi, основнi жанри й характернi мовнi засоби; вимоги до мовлення; значення вивчених термiнiв, їх зв'язок i роль в обґрунтуваннi понять «стилiстика» й «культура мовлення»; <i>визначає</i> мовлення правильне й комунікативно доцiльне, нормативне й ненормативне використання мовних засобiв; <i>аналiзує</i> тексти вивчених стилiв мовлення з погляду змістовності, логiчності, багатства й рiзноманiтності, точності, виразності, доцiльності мовлення; <i>складає</i> власнi уснi, письмовi висловлювання рiзних стилiв, типiв i жанрiв мовлення, дотримуючись основних їх ознак i вимог до гарного мовлення; <i>знаходить i виправляє</i> помилки, пов'язанi з порушенням стильової єдності, змістовності, логiчності, доречності, виразності, з неправильним

			використанням слів і одноманітних синтаксичних конструкцій, лексичних варіантів і порушенням лексичної сполучуваності слів.
7	8	Узагальнення й систематизація найважливіших відомостей з української мови Лексикологія і фразеологія. Морфологічна будова слова. Написання слів з найуживанішими орфограмами. Частини мови. Слово, словосполучення, речення. Просте речення. Члени речення. Складне речення. Система розділових знаків. Текст, його будова.	Учень (учениця): <i>Класифікує, систематизує й узагальнює</i> вивчені поняття, <i>визначає</i> їх функції в тексті; <i>правильно ставить</i> розділові знаки у простому й складному реченнях і обґрунтовує правила їх розстановки; <i>використовує</i> орфографічні й пунктуаційні знання і вимоги на письмі, <i>визначає</i> необхідні й достатні ознаки орфограм; <i>уживає</i> адекватні до тексту слова й граматичні форми відповідно до вивчених правил; <i>розглядає</i> вивчений матеріал з фонетики, лексики, словотвору, граматики з боку сфери вживання; <i>здійснює</i> самоконтроль за результатами навчальних досягнень.
8	24	В и д и р о б і т Сприймання чужого мовлення Аудіювання (слухання-розуміння) текстів діалогічного й монологічного характеру різних стилів, типів і жанрів мовлення. Види запису почутого: докладний запис, конспект, тези, докладний і короткий плани. Читання мовчки текстів діалогічного і монологічного характеру різних стилів, типів і жанрів мовлення. Види запису прочитаного: докладний запис, конспект, тези, докладний і короткий плани. Бібліографія.	Учень (учениця): <i>розуміє</i> зміст висловлювання (тривалість звучання художніх текстів 10-11 хв., інших стилів 9-10 хв.), адекватно сприймаючи його основну думку, особливості побудови тексту і мовного оформлення; <i>користується</i> різними видами аудіювання залежно від ситуації спілкування; видами запису почутої інформації (докладним записом, тезами, конспектом, докладним і коротким планами); <i>визначає</i> власне ставлення до змісту, формулюючи висновки щодо сприйнятого. <i>Читає</i> мовчки відповідно до його (її) віку незнайомі тексти різних типів, стилів і жанрів мовлення зі швидкістю 160-330 слів за хв.; <i>розуміє</i> зміст, особливості структури й мовного оформлення тексту, довшого й складнішого, ніж у попередніх класах; <i>користується</i> різними видами читання; <i>робить</i> записи (план, виписки, тези, конспект) у процесі читання;

			складає бібліографію; <i>самостійно ставить</i> запитання під час читання; <i>оцінює</i> прочитане, висловлюючи власну думку.
8		Відтворення готового тексту Перекази (навчальні і контрольні) Говоріння. Докладний переказ тексту публіцистичного стилю, з творчим завданням (висловленням власного ставлення до подій, героїв, їхніх вчинків та ін.) . Письмо. Докладний і стислий перекази текстів художнього і публіцистичного стилів, з творчим завданням (висловленням власного ставлення до подій, героїв, їхніх вчинків та ін.)	Учень (учениця): <i>докладно й стисло переказує</i> прослуханий або прочитаний текст художнього й публіцистичного стилів мовлення обсягом (для докладного переказу 350-450 слів, стислого - в 2 рази більше), за самостійно складеним складним планом (усно й письмово), підпорядковуючи висловлювання темі та основній думці, комунікативному завданню, дотримуючись композиції, мовних, стильових особливостей та авторського задуму; <i>оцінює</i> текст з погляду його змісту, форми, задуму й мовного оформлення; <i>редагує</i> написане з урахуванням вимог до мовлення.

9	Створення власних висловлювань Діалогічне мовлення. Діалог, складений відповідно до запропонованої ситуації, діалог-обмін думками, враженнями (офіційна і неофіційна розмова); обговорення самостійно обраної теми. Монологічне мовлення (навчальні й контрольні види) Говоріння. Виступ під час дискусії (підготовлений і непідготовлений) на суспільну або морально-етичну теми, його композиція (вступ, основна частина, завершення), основні способи виступу (читання тексту, відтворення його по пам'яті з читанням окремих фрагментів, вільна імпровізація, інтерпретація, відповіді на запитання, ведення полеміки). Доповідь на тему, пов'язану з предметами, що вивчаються, (із залученням наукової, науково-популярної літератури), прийоми встановлення й збереження контакту з аудиторією. Дистанційне спілкування й сучасна техніка Телефонна розмова як один із видів усного ділового мовлення.. Лист електронною поштою і по мобільному телефону (sms). Основні вимоги до культури спілкування по телефону і в Інтернеті. Правила мовленнєвої поведінки в спілкуванні: етичні мовленнєві формули (під час вітання, звернення, залучення слухачів до полеміки, відповіді на запитання; вдячність, вибачення, обіцянка, відмова, заперечення тощо).	Учень (учениця): <i>складає й розігрує</i> діалог відповідно до запропонованої ситуації; діалог-обмін думками, враженнями; <i>самостійно визначає</i> тему діалогу і його зміст; <i>висловлює</i> свою думку, добираючи цікаві, переконливі аргументи на захист своєї позиції, зокрема з власного життєвого досвіду, змінюючи свою думку в разі незаперечних аргументів іншого; <i>дотримується</i> норм української літературної мови і правил мовленнєвого етикету; <i>оцінює</i> текст щодо його змісту, форми, задуму й мовного оформлення. <i>Готує і виголошує</i> доповідь і реферат на теми, пов'язані з предметами, що вивчаються; <i>перевіряє</i> результати мовленнєвої діяльності (<i>коригує</i> усне мовлення в процесі говоріння, ураховуючи реакцію слухача); <i>веде</i> ділову телефонну розмову, дотримуючись етичних та етикетних норм поведінки й культури спілкування; <i>готує</i> виступи та їх виголошує під час дискусії, добираючи мовні засоби залежно від мети спілкування й адресата мовлення, використовуючи різні способи виступу; <i>пише</i> статтю в газету, реферат, роздуми відповідно до творчих завдань переказів; <i>складає</i> офіційний лист, складний протокол, витяг з протоколу, доручення, розписку, листи електронною поштою; <i>працює</i> з довідковою літературою, електронними довідниками, мережею Інтернет тощо, добираючи матеріал для висловлювань з урахуванням особливостей формулювання теми; <i>використовує</i> стилі і типи мовлення відповідно до ситуації спілкування, добираючи мовні засоби відповідно до задуму висловлювання; <i>критично оцінює</i> власні висловлювання відповідно до задуму змісту й мовного оформлення; <i>редагує</i> написане з урахуванням вимог до мовлення, дотриманням основних правил
---	--	--

		Письмо. Стаття на морально-етичну тему публіцистичного стилю мовлення. Реферат на тему, пов'язану з предметами, що вивчаються (із залученням наукової, науково-популярної літератури), особливості його побудови і мовне оформлення. Ділові папери. Офіційний лист. Протокол (складний). Витяг з протоколу. Доручення. Розписка.	спілкування.
--	--	---	--------------

Соціокультурна змістова лінія

Орієнтовний зміст навчального матеріалу			Орієнтовні вимоги до вмінь
Сфери відношень	Тематика текстів	Теми висловлювань учнів	

Я і українська мова.	Слово як носій добра, істини й краси.	“Краса навколишнього світу в слові”.	Учень: сприймає, аналізує, оцінює прочитані, вивчені чи почуті соціокультурні відомості про Україну й світ, добирає й використовує ті з них, які необхідні для досягнення певної пізнавальної, експресивної, комунікативної чи іншої мети.
Я і ми (народ, родина, національна історія і культура).	Найважливіші історичні відомості про Україну. Сьогодення нашої країни. Україна й особистість. Роль громадянина у відродженні і зміцненні української державності.. Наші національні святині й скарби. Родина – клітинка суспільного організму. Проблеми сучасної родини. Наше культурне відродження у ХХІ столітті.	“Яким я уявляю майбутнє України”.	
Я і рідна природа.	Неоціненні скарби природи. Сучасні екологічні проблеми та шляхи й способи їх розв’язання. Культура взаємин людини з природою.	“Чим багатий мій народ. Якими скарбами він може поділитися з іншими?”	
Я як особистість	Самопізнання і саморозвиток людини і суспільний прогрес.	“Як забезпечити добробут і щастя в родині”.	
		“Хай оживає істина стара: людина починається з добра”.	
		“Культурна людина. Якою я її бачу?”.	
		“Цілющі джерела нашої духовності”.	
		“Я й моя совість”.	
		“Мистецтво бути собою”.	
		“Чи є в мене проблеми з етикою й етикетом?”.	

Діяльнісна (стратегічна) змістова лінія

Види вмінь	Вимоги до загальнонавчальних досягнень учнів
Організаційно-контрольні	Учень (учениця) самостійно: усвідомлює й визначає мотив і мету власної пізнавальної та життєтворчої діяльності; планує діяльність для досягнення мети, розподіляючи її на етапи; здійснює намічений план з допомогою дібраних методів і прийомів; оцінює проміжні й кінцеві результати пізнавальної діяльності, робить відповідні корективи.
Загальнопізнавальні	Учень (учениця) самостійно: аналізує мовні та позамовні поняття, явища, закономірності; порівнює, систематизує, узагальнює, конкретизує їх; робить висновки на основі спостережень; виділяє головне з-поміж другорядного; моделює мовні й позамовні поняття, явища, закономірності.
Творчі	Учень (учениця) самостійно: уявляє словесно описані предмети та явища, фантазує на основі сприйнятого;

	<i>прогнозує подальший розвиток певних явищ; переносить раніше засвоєні знання і вміння у нову ситуацію; помічає і формулює проблеми в процесі навчання і життєтворчості; усвідомлює будову предмета вивчення; робить припущення щодо способу розв'язання певної проблеми; добирає переконливі аргументи для його доведення; спростовує хибні припущення й твердження.</i>
Естетико-етичні	Учень (учениця): <i>помічає й цінує красу в мовних явищах, явищах природи, у творах мистецтва, у вчинках людей і результатах їхньої діяльності; спроможний (а) критично оцінювати відповідність власних вчинків щодо загальнолюдських моральних норм, усувати помічені невідповідності; виявляє здатність поставити себе на місце іншої людини; готовий прощати образи з боку знайомих і незнайомих, усвідомлюючи їхню недосконалість; переконаний (а), що творити добро словом і ділом – обов'язок кожної людини.</i>

Особливості оцінювання навчальних досягнень учнів 10-11 класів з української мови (академічний рівень)

Оцінювання результатів навчальної діяльності старшокласників з української мови здійснюється на основі функціонального підходу до мовної освіти. Тобто робота над мовною теорією, формуванням знань про мову підпорядковується інтересам мовленнєвого розвитку учнів.

При цьому оцінювання результатів мовленнєвої діяльності учнів 10-11 класів відбувається за такими показниками: *аудіювання* (слухання і розуміння почутого), *говоріння й письмо* (діалогічне і монологічне мовлення), *читання мовчки, мовні знання і вміння, правописні* (орфографічні і пунктуаційні) *уміння учнів.*

Оцінювання результатів навчання мови здійснюється на основі:

а) урахування основної мети, що передбачає різнобічний мовленнєвий розвиток особистості;

б) освітнього змісту навчального предмета, який розподіляється на чотири елементи: знання, уміння й навички, досвід творчої діяльності і досвід емоційно-ціннісного ставлення до світу;

в) функціонального підходу до шкільного мовного курсу, який передбачає вивчення мовної теорії в аспекті практичних потреб розвитку мовлення.

Об'єктами оцінювання мають бути:

- мовленнєві вміння й навички з чотирьох видів мовленнєвої діяльності;
- знання про мову й мовлення;
- мовні вміння й навички; досвід творчої діяльності;
- досвід особистого емоційно-ціннісного ставлення до світу.

Оцінювання результатів мовленнєвої діяльності

I. Аудіювання (слухання і розуміння)

1. Перевірка аудіювання учнів здійснюється фронтально за допомогою тестових завдань. Для одержання достовірних результатів тестування кількість варіантів відповідей на тестове завдання не повинна бути меншою від чотирьох. Запитання мають торкатися всіх зазначених вище характеристик висловлювання і розташовуватися в порядку наростання їх складності.

У 10-11 класах учням пропонуються 12 запитань з чотирма варіантами відповідей.

2. Матеріал для контрольного завдання: зв'язне висловлювання (текст) добирається відповідно до вимог програми для кожного класу.

Обсяг тексту для аудіювання орієнтовно визначається так:

Клас	Обсяг текстів, що належать до	
	художнього стилю	інших стилів
10-й	900-1000	800-900
11-й	1000-1100	900-1000

Правильна відповідь на кожне із 12 запитань оцінюється одним балом. Оцінювання здійснюється з огляду на те, що за цей вид діяльності учень може одержати від 1 балу (за сумлінну роботу, яка ще не дала належного результату) до 12 балів (за бездоганно виконану роботу).

II. Говоріння й письмо (діалогічне і монологічне мовлення)

Діалогічне мовлення

Усне діалогічне мовлення перевіряється в 10-11 класах.

1. *Оцінюється здатність учнів:*

- а) виявляти певний рівень обізнаності з теми, що обговорюється;
- б) уміти складати діалог відповідно до запропонованої ситуації й мети спілкування; самостійно досягати комунікативної мети; використовувати репліки для стимулювання, підтримання діалогу, формули мовленнєвого етикету; дотримуватися теми, спілкування та норм літературної мови; демонструвати певний рівень вправності у процесі діалогу (стилість, логічність, виразність, доречність, точність, емоційність тощо);
- в) висловлювати власну думку щодо теми, яка обговорюється;
- г) аргументувати висловлені тези, коректно спростовувати помилкові висловлювання співрозмовника.

2. *Матеріал для контрольних завдань* добирається з урахуванням тематики соціокультурної змістової лінії чинної програми, рівня підготовки, вікових особливостей і пізнавальних інтересів учнів.

3. *Одиниця контролю:* діалог, складений двома учнями.

Обсяг діалогу визначається так:

Клас	Орієнтовна кількість реплік для двох учнів
10-й	14-16 реплік
11-й	16-18 реплік

Примітка. Під час оцінювання діалогу необхідно диференціювати репліки на розгорнуті (складаються з двох і більше речень) і нерозгорнуті (виражені одним реченням). Якщо репліки розгорнуті, то їх кількість зменшується. До вказаної кількості не зараховуються слова, що відносяться до мовленнєвого етикету (звертання, привітання, прощання тощо).

Оцінювання діалогічного мовлення

Рівень	Ба- ли	Показники навчальних досягнень учнів
I. Початковий	1	Учень (учениця) підтримує діалог на елементарному рівні. Здебільшого він (вона) відповідає на запитання лише однозначними реченнями (“так” чи “ні”) або уривчастими реченнями ствердного чи заперечного характеру
	2	Учень (учениця) відповідає на елементарні запитання короткими репліками, які лише частково реалізують комунікативну мету.
	3	Учень (учениця) бере участь у діалозі за найпростішою за змістом мовленнєвою ситуацією, може не лише відповідати на запитання співрозмовника, а й формулювати деякі запитання; комунікативна мета досягається ним (нею) лише частково
II. Середній	4	Учень (учениця) бере участь у діалозі з нескладної за змістом теми, певною мірою досягає мети спілкування, його (її) репліки лише частково враховують ситуацію спілкування
	5	Учень (учениця) бере участь у діалозі за нескладною за змістом мовленнєвою ситуацією, дотримується елементарних правил поведінки в розмові, загалом досягає комунікативної мети, проте може відхилятися від теми, його (її) мовлення характеризується стереотипністю
	6	Учень (учениця) загалом досягає комунікативної мети в діалозі з нескладної теми, його (її) репліки в основному змістовні, відповідають основним правилам поведінки в розмові, нормам етикету, участь у діалозі здійснюється переважно за допомогою вчителя або співрозмовника, спирається на запропонований зразок
III. Достатній	7	Діалогічне мовлення учня (учениці) за своїм змістом спрямовується на розв’язання певної проблеми, загалом є змістовним, невимушеним; відстежуються елементи особистісної позиції щодо предмета обговорення, правила спілкування в цілому дотримуються, судження загалом самостійні й аргументовані, відхилення від теми, помилки в мовному оформленні реплік майже не трапляються
	8	Учень (учениця) загалом вправно бере участь у діалозі за ситуацією, що містить певну проблему, досягаючи комунікативної мети, висловлює судження й аргументує їх за допомогою загальновідомих фактів, у діалозі з’являються елементи оцінних характеристик та узагальнень

	9	Учень (учениця) самостійно складає діалог з проблемної теми, демонструючи загалом достатній рівень вправності й культури мовлення (чітко висловлює думки, уміє сформулювати цікаве запитання, дати влучну, змістовну відповідь, виявляє толерантність, стриманість, коректність у разі незгоди з думкою співрозмовника), особиста позиція виражається порівняно нечітко, аргументація відзначається оригінальністю, самостійністю
IV. Високий	10	Учень (учениця) складає діалог за проблемною ситуацією, демонструючи належний рівень мовленнєвої культури, вміння чітко формулювати думки, обґрунтовуючи власну позицію, виявляє готовність уважно й доброзичливо вислухати співрозмовника, даючи йому можливість висловитися; дотримується правил мовленнєвого етикету; структура діалогу, мовне оформлення його реплік у цілому відповідають нормам
	11	Учень (учениця) складає діалог, самостійно обравши аспект запропонованої теми та визначивши проблему для обговорення, переконливо й оригінально аргументує свою позицію, зіставляє різні погляди на той самий предмет, розуміючи при цьому можливість інших підходів до обговорюваної проблеми, виявляє повагу до думки іншого; структура діалогу, мовне оформлення його реплік відповідають нормам
	12	Учень (учениця) складає глибокий за змістом і досконалий за формою діалог, самостійно обравши аспект запропонованої теми та визначивши проблему для обговорення, демонструючи вміння уважно й доброзичливо вислухати співрозмовника, коротко, виразно, оригінально сформулювати свою думку, дібрати цікаві, влучні, переконливі аргументи на захист своєї позиції, у тому числі й із власного життєвого досвіду, зіставити різні погляди на той самий предмет, змінити свою думку в разі незаперечних аргументів іншого; дотримується правил поведінки й мовленнєвого етикету в розмові

Мовне оформлення оцінюють орієнтовно, спираючись на досвід учителя і не підраховуючи помилок (зважаючи на технічні труднощі фіксації помилок різних типів в усному мовленні).

Примітка. Під **мовним оформленням** діалогу, тексту слід розуміти наявність/відсутність порушень лексичних, фразеологічних, граматичних (морфологічних, синтаксичних) стилістичних, орфоепічних, акцентологічних, інтонаційних норм української літературної мови, а також соціальних норм українського мовленнєвого етикету.

Монологічне мовлення

Говоріння (усні переказ і твір); письмо (письмові переказ і твір)

1. Оцінюється здатність учня:

- а) усно чи письмово виявляти певний рівень обізнаності з теми, що розкривається;
- б) уміти будувати висловлювання певного обсягу, добираючи і впорядковуючи необхідний для реалізації задуму матеріал (епізод із власного життєвого досвіду, прочитаний або прослуханий текст, епізод з кінофільму, сприйнятий (побачений чи почутий) твір мистецтва, розповідь іншої людини тощо); урахувати мету спілкування, адресата мовлення; розкривати тему висловлювання; виразно відображати основну думку висловлювання, диференціюючи матеріал на головний і другорядний; викладати матеріал

логічно, послідовно; використовувати мовні засоби відповідно до комунікативного завдання, дотримуючись норм літературної мови; додержувати єдності стилю;

в) виявляти своє ставлення до предмета висловлювання, розуміти і враховувати можливість різних тлумачень тієї самої проблеми;

г) виявляти певний рівень творчої діяльності, зокрема: трансформувати одержану інформацію, відтворюючи її докладно, стисло, вибірково, своїми словами, змінюючи форму викладу, стиль тощо відповідно до задуму висловлювання; створювати оригінальний текст певного стилю; аргументувати висловлені думки, переконливо спростовувати помилкові докази; викладати матеріал виразно, доречно, економно, виявляти багатство лексичних і граматичних засобів.

Перевірка здатності **говорити** (усно переказувати чи створювати текст) здійснюється *індивідуально*: учитель пропонує певне завдання (переказати зміст матеріалу докладно, стисло, вибірково; самостійно створити висловлювання на відповідну тему) і дає учневі час на підготовку.

Перевірка здатності **письмово** переказувати і створювати текст здійснюється *фронтально*: учням пропонується переказати прочитаний учителем (за традиційною методикою або самостійно прочитаний) текст чи інший матеріал для переказу або самостійно написати твір.

2. Матеріал для контрольного завдання.

А. Переказ.

Матеріалом для переказу (усного/письмового) можуть бути: текст, що читається вчителем, або попередньо опрацьований текст; самостійно прочитаний матеріал з газети, журналу, епізод кінофільму чи телепередачі, розповідь іншої людини про певні події, народні звичаї тощо. Якщо пишеться переказ з творчим завданням, учням пропонується, крім того, також завдання, що передбачає написання творчої роботи, обов'язково пов'язаної зі змістом переказу.

Обсяг тексту для переказу орієнтовно визначається так:

Клас	Кількість слів
10-й	350-400
11-й	400-450

Обсяг тексту для стислого чи вибіркового переказу має бути у 1,5-2 рази більшим за обсяг тексту для докладного переказу.

Якщо для контрольної роботи використовуються інші джерела, то матеріал добирається так, щоб обсяг переказу міг бути у межах пропонованих для певного класу норм.

Тривалість звучання усного переказу – 3-5 хвилин.

Обсяг письмового творчого завдання до переказу:

Клас	Кількість слів
10-й	0,75-1,0
11-й	1,0-1,5

Твір.

Матеріалом для твору (усного/письмового) можуть бути: тема, сформульована на основі попередньо обговореної проблеми, життєвої ситуації, прочитаного та

проаналізованого художнього твору; а також пропонувані для окремих учнів допоміжні матеріали (якщо обирається варіант диференційованого підходу до оцінювання).

3. *Одиниця контролю*: усне/письмове висловлювання учнів.

Обсяг письмового твору, складеного учнем, орієнтовно визначається так:

Клас	Кількість сторінок
10-й	3,0-3,5
11-й	3,0-3,5

4. Оцінювання.

У монологічному висловлюванні оцінюють його зміст і форму (мовне оформлення). За усне висловлювання (переказ, твір) ставлять одну оцінку – за зміст, а також якість мовного оформлення (орієнтовно, спираючись на досвід учителя і не підраховуючи помилок, – зважаючи на технічні труднощі фіксації помилок різних типів в усному мовленні).

За письмове мовлення виставляють також одну оцінку: на основі підрахунку допущених недоліків за зміст і помилок за мовне оформлення, ураховуючи їх співвідношення.

Оцінюючи **усне** висловлювання, ураховують наявність відхилень від орфоепічних норм, правильність інтонування речень; у **письмових** висловленнях – наявність : 1) орфографічних і пунктуаційних помилок, які підраховуються сумарно, без диференціації; 2) лексичних, граматичних і стилістичних.

Загальну оцінку за мовне оформлення виводять таким чином: до бала за орфографію та пунктуацію додають бал, якого заслуговує робота за кількістю лексичних, граматичних і стилістичних помилок, одержана сума ділиться на два.

Під час виведення єдиної оцінки за письмову роботу до кількості балів, набраних за зміст переказу чи твору, додається кількість балів за мовне оформлення і їхня сума ділиться на два. При цьому якщо частка не є цілим числом, то вона заокруглюється в бік більшого числа.

Оцінювання монологічного мовлення

Рівень	Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів	Грамотність	
			Припустима кількість орфографічних і пунктуаційних помилок	Припустима кількість лексичних, граматичних і стилістичних помилок
I.Початковий	1	Побудованому учнем (ученицею) тексту бракує зв'язності й цілісності, урізноманітнення потребує лексичне і граматичне оформлення роботи	15-16 і більше	

	2	Побудоване учнем (ученицею) висловлювання характеризується фрагментарністю, думки викладаються на елементарному рівні; потребує збагачення й урізноманітнення лексики і граматична будова мовлення	13-14	9-10
	3	Висловлювання не є ще завершеним текстом, учень (учениця) слабо дотримується послідовності й чіткості під час викладу власних думок, Учневі (учениці) слід працювати над виробленням умінь послідовніше й чіткіше викладати власні думки, дотримуватися змістової та стилістичної єдності висловлювання, потребує збагачення та урізноманітнення лексики й граматична будова висловлювання	11-12	
II. Середній	4	Висловлювання учня (учениці) за обсягом складає дещо більше половини від норми і характеризується певною завершеністю, зв'язністю; розкриття теми має бути повнішим, ґрунтовнішим і послідовнішим; чіткіше мають розрізняватися основна та другорядна інформація; потребує урізноманітнення добір слів, під час переказу більше має використовуватися авторська лексики	9-10	7-8
	5	За обсягом робота учня (учениці) наближається до норми, у цілому є завершеною, тему значною мірою розкрито, проте вона потребує глибшого висвітлення, має бути увиразнена основна думка, посилена єдність стилю, мовне оформлення різноманітнішим	7-8	

	6	За обсягом висловлювання учня (учениці) сягає норми, його тема розкривається, виклад загалом зв'язний, але учневі ще слід працювати над умінням самостійно формулювати судження, належно їх аргументувати, точніше добирати слова й синтаксичні конструкції	5-6	
III. Достатній	7	Учень (учениця) самостійно створює достатньо повний, зв'язний, з елементами самостійних суджень текст (у переказі – з урахуванням його виду), вдало добирає лексичні засоби (у переказі використовує авторські засоби виразності, образності мовлення), але ще має вдосконалювати вміння чітко висвітлювати тему, послідовно її викладати, належно аргументувати основну думку	4	5-6
	8	Учень (учениця) самостійно будує достатньо повне (у переказі – з урахуванням його виду), осмислене висловлювання, у цілому ґрунтовно висвітлює тему, добирає переконливі аргументи на їх користь, проте ще має працювати над урізноманітненням словника, граматичного та стилістичного оформлення роботи	3	
	9	Учень (учениця) самостійно будує послідовний, повний, логічно викладений текст (у переказі – з урахуванням його виду); у цілому розкриває тему, висловлює основну думку (у переказі – авторську позицію); вдало добирає лексичні засоби (у переказі використовує авторські засоби виразності, образності мовлення), проте ще має працювати над умінням виразно висловлювати особистісну позицію і належно її аргументувати	1+1 (негруба)	

IV. Високий	10	Учень (учениця) самостійно будує послідовний, повний (у переказі – з урахуванням його виду) текст, урахує комунікативне завдання, висловлює власну думку, певним чином аргументує різні погляди на проблему (у переказі зіставляє свою позицію з авторською), робота відзначається багатством словника, граматичною правильністю, дотриманням стильової єдності й виразності тексту.	1	3
	11	Учень (учениця) самостійно будує послідовний, повний текст (у переказі – з урахуванням його виду), урахує комунікативне завдання; аргументовано, чітко висловлює власну думку, зіставляє її з думками інших (у переказі враховує авторську позицію), уміє пов'язати обговорюваний предмет із власним життєвим досвідом, добирає переконливі докази для обґрунтування тієї чи іншої позиції з огляду на необхідність розв'язувати певні життєві проблеми; робота відзначається багатством словника, точністю слововживання, стилістичною єдністю, граматичною різноманітністю	1 (негруба)	2
	12	Учень (учениця) самостійно створює яскраве, оригінальне за думкою та оформленням висловлювання відповідно до мовленнєвої ситуації; повно, вичерпно висвітлює тему; аналізує різні погляди на той самий предмет, добирає переконливі аргументи на користь тієї чи іншої позиції, використовує набуту з різних джерел інформацію для розв'язання певних життєвих проблем; робота відзначається багатством слововживання, граматичною правильністю і різноманітністю, стилістичною довершеністю	–	1

III. Читання

Контрольна перевірка **читання вголос** в 10-11 класах не здійснюється.

Читання мовчки

1. Оцінюється здатність учня:

- читати незнайомий текст із належною швидкістю, розуміти й запам'ятовувати після одного прочитування фактичний зміст, причиново-наслідкові зв'язки, тему і основну думку, виразально-зображувальні засоби прочитаного твору;
- давати оцінку прочитаному.

Перевірка вміння читати мовчки здійснюється фронтально за допомогою тестових завдань.

У 10-11 класах учням пропонують 12 запитань з чотирма варіантами відповідей.

Запитання повинні торкатися фактичного змісту тексту, його причинно-наслідкових зв'язків, окремих мовних особливостей (переносне значення слова, виражальні засоби мови тощо), відображених у тексті образів (якщо є), висловлення оцінки прочитаного.

2. *Матеріал для контрольного завдання*: незнайомі учням тексти різних стилів, типів жанрів мовлення, що включають монологічне і діалогічне мовлення (відповідно до вимог програми для кожного класу).

Текст добирається таким чином, щоб учні, які мають порівняно високу швидкість читання, витрачали на нього не менше 1-2 хвилини часу і були нормально завантажені роботою.

Обсяг текстів для контрольного завдання визначається так:

Клас	Обсяг тексту для читання мовчки	
	художнього стилю	інших стилів
10-й	810-900 слів	600-660 слів
11-й	900-990 слів	660-720 слів

1. *Одиниця контролю*: відповіді учнів на запитання тестового характеру, складені за текстом, що запропонований для читання, і швидкість читання.

3. *Оцінювання*.

Оцінювання читання мовчки здійснюється за двома параметрами: розуміння прочитаного і швидкість читання. Розуміння прочитаного виявляється за допомогою тестової перевірки: правильна відповідь на кожне із 6 запитань оцінюється двома балами, а кожне із 12 запитань оцінюється одним балом (наприклад, вибір правильних відповідей на 12 запитань дає 12 балів).

Швидкість читання мовчки по класах оцінюється із урахуванням таких норм:

Клас	Швидкість читання мовчки (слів за хвилину)
10-й	150 – 300
11-й	160 – 330

Швидкість читання під час виведення бала за цей вид мовленнєвої діяльності враховується таким чином: бали 7-12 може одержати лише той учень, швидкість читання у якого не нижча, ніж мінімальний показник у нормативах для відповідного класу. Той, хто не виконує зазначених норм, одержує на два бали менше. У цілому оцінювання здійснюється з огляду на те, що за цей вид мовленнєвої діяльності учень може одержати від 1 балу (за сумлінну роботу, яка ще не дала задовільного результату) до 12 балів (за правильні відповіді на запитання тестового характеру і належну швидкість читання).

IV. Оцінювання мовних знань і вмінь

Видами оцінювання навчальних досягнень учнів з української мови є *поточне, тематичне, семестрове, річне оцінювання та державна підсумкова атестація*.

Поточне оцінювання – це процес встановлення рівня навчальних досягнень учнів у оволодінні змістом предмета, уміннями й навичками відповідно до вимог навчальної програми.

Об'єктом поточного оцінювання рівня навчальних досягнень старшокласників з української мови є знання, вміння й навички, самостійність оцінних суджень, досвід творчої діяльності та емоційно-ціннісного ставлення до навколишньої дійсності.

Поточне оцінювання здійснюється у процесі поурочного вивчення теми. Його основними завдання є: встановлення й оцінювання рівнів розуміння і первинного засвоєння окремих елементів змісту теми, встановлення зв'язків між ними та засвоєним змістом попередніх тем, закріплення знань, умінь і навичок. *Формами поточного оцінювання* є індивідуальне, групове і фронтальне опитування; виконання учнями різних видів письмових робіт; взаємоконтроль учнів у парах і групах; самоконтроль тощо.

Для контрольної перевірки мовних знань і вмінь використовуються завдання тестового характеру, складені на матеріалі слова, сполучення слів, речення, груп пов'язаних між собою речень.

Одиницею контролю є вибрані учнями правильні варіанти виконання завдань тестового характеру та самостійно дібрані приклади.

Оцінювання здійснюється таким чином, що за зазначену вище роботу учень міг одержати від 1 балу (за сумлінну роботу, яка не дала задовільного результату) до 12 балів (за бездоганно виконану роботу).

У процесі оцінювання кожного з **видів мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо)** оцінки виставляються і враховуються як **поточні**.

Таким чином, тематична оцінка виставляється на підставі результатів опанування учнями матеріалу теми протягом її вивчення з урахуванням поточних оцінок, різних видів навчальних робіт (практичних, самостійних, творчих, контрольних), а також навчальної активності школярів.

V. Оцінювання правописних (орфографічних і пунктуаційних) умінь учнів

1. Основною формою перевірки орфографічної та пунктуаційної грамотності є контрольний текстовий *диктант*.

2. Матеріалом є текст, доступний для учнів певного класу. Перевірка здійснюється фронтально за традиційною методикою.

Обсяг диктанту по класах:

Клас	Кількість слів в тексті
10-й	170-180
11-й	180-190

П р и м і т к а. У визначенні кількості слів у диктанті враховують як самостійні, так і службові слова.

Для контрольних диктантів використовуються тексти, у яких кожне з опрацьованих протягом семестру правил орфографії та/чи пунктуації було представлено трьома-п'ятьма прикладами. Текст записується учнем з голосу вчителя.

Диктант оцінюється однією оцінкою на основі таких критеріїв:

■ Орфографічні й пунктуаційні помилки оцінюються однаково; виправляються, але не враховуються такі орфографічні і пунктуаційні помилки:

1) на правила, які не включені до шкільної програми; 2) на ще не вивчені правила; 3) у словах з написаннями, що не перевіряються, над якими не проводилася спеціальна робота; 4) у передачі так званої авторської пунктуації;

■ повторювані помилки (помилка в тому ж слові, яке повторюється у диктанті кілька разів), вважаються однією помилкою; однотипні помилки (на те саме правило), але у різних словах вважаються різними помилками;

■ розрізняють грубі і негрубі помилки; зокрема, до **негрубих** відносять такі: 1) у винятках з усіх правил; 2) у написанні великої букви в складних власних найменуваннях;

3) у випадках написання разом і окремо префіксів у прислівниках, утворених від іменників з прийменниками; 4) у випадках, коли замість одного знаку вжито інший; 5) у випадках, що вимагають розрізнення *не і ні* (у сполученнях *не хто інший, як...; не що інше, як...; ніхто інший не...; ніщо інше не...*); 6) у пропуску одного із сполучуваних розділових знаків або в порушенні їх послідовності; 7) у заміні українських букв російськими;

▪ п'ять виправлень (неправильне написання на правильне) прирівнюються до однієї помилки.

Нормативи оцінювання по балах:

Бали	Кількість помилок
1	15-16 і більше
2	13-14
3	11-12
4	9-10
5	7-8
6	5-6
7	4
8	3
9	1+1 (негруба)
10	1
11	1 (негруба)
12	–

Контрольна перевірка здійснюється фронтально та індивідуально.

Фронтально оцінюються: **аудіювання, читання мовчки, диктант, письмовий переказ та письмовий твір, мовні знання й уміння.**

Індивідуально оцінюються: **говоріння (діалог; усний переказ, усний твір) .**

Перевірка мовних знань і вмінь здійснюється за допомогою завдань тестового характеру (на їх виконання відводиться 15-20 хвилин уроку) залежно від характеру матеріалу, що вивчається. Решта часу контрольного уроку може бути використана на виконання завдань з аудіювання, читання мовчки.

Тематичну оцінку виставляють на підставі поточних оцінок з урахуванням контрольної (тестової) роботи з мовної теми. Оцінку за семестр виставляють на основі тематичного оцінювання.

Оцінювання **говоріння** здійснюється індивідуально шляхом поступового накопичення оцінок для того, щоб кожний учень (учениця) за семестр одержав(ла) мінімум одну оцінку за виконання завдань на побудову **діалогу, усного переказу та усного твору**. Для цих видів робіт не відводиться окремий урок, а оцінки виводяться один раз на рік і виставляються в колонки без дати.

Фронтальні види контрольних робіт

Форми контролю	10		11		
	I	II	I	II	
Перевірка мовної теми*	2	2	2	2	
Письмо: переказ	1	1	1	1	
твір	1	-	1	-	

Правопис: диктант**	1	1	1	1	
Аудіюван- ня*	—	1	—	1	
Читання мовчки*	1	—	1	—	

* Основною формою перевірки мовної теми, аудіювання і читання мовчки є тестові завдання.

** Основною формою перевірки орфографічної і пунктуаційної грамотності є контрольний текстовий диктант.

Ведення зошитів оцінюється від 1 до 12 балів щомісяця протягом семестру і вважається поточною оцінкою. Під час перевірки зошитів ураховується наявність різних видів робіт, грамотність, охайність, уміння правильно оформити роботи.